

DUYULARIN HAFIZASI

MODERNLİKTE MADDİ KÜLTÜR
OLARAK ALGI VE HAFIZA

DERLEYEN
C. NADIA SEREMETAKIS

ÇEVİREN: ZEYNEP DEMİRKOL

livefa
yayınevi

C. Nadia Seremetakis, antropoloji profesörü ve ödüllü yazar/çevirmen. Hem İngilizce hem de Yunanca kaleme aldığı kitapları ve makaleleri; Yunanistan'ın kırsal ve kentsel bölgelerinin yanı sıra dünyanın farklı yerlerinde gerçekleştirdiği uzun süreli saha çalışmalarına dayanmaktadır. Eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir ve yirmi yılı aşkın bir süredir insan bilimleri, kültürel çalışmalar ve güzel sanatlar alanlarında ders müfredatlarında yer almaktadır. Yunanistan doğumlu olan Seremetakis, yirmi yıl boyunca yaşadığı New York'ta (New York Üniversitesi ve Vassar College) eğitim görmüş ve dersler vermiştir. Yaşamının ilerleyen dönemlerinde Yunanistan'da da (Peloponnese Üniversitesi) öğretim üyesi yapmasının yanında dünya çapındaki konferanslarına günümüzde de devam etmektedir. Akademik görevlerinin yanı sıra; hareketli nüfuslar (göçmen topluluklar) konusunda Yunanistan Sağlık Bakanlığı ve Dünya Sağlık Örgütü'ne danışmanlık yapmış, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Yunanistan Ulusal Komitesi'ne davetli üye olarak katılmış ve bölgesel kültürel kalkınma üzerine halka açık, çoklu ortamlı (multimedya) ve disiplinler arası eğitim etkinlikleri organize etmiştir.

Zeynep Demirkol, İstanbul'da yaşayan feminist, araştırmacı, çevirmen. 2002 yılında doğdu. Boğaziçi Üniversitesi sosyoloji bölümünde lisans eğitimi aldı. Çeşitli akademik topluluklarda gönüllü emek verdi. İstanbul'daki feminist hareketin ve kadın hareketinin kampanya ve örgütlenmeleri içerisinde yer alıyor. Lisans yıllarının ardından araştırmacılık yapıyor; maddeci feminizm, toplumsal hafıza, politik antropoloji ve dolayısıyla politik epistemoloji ile ilgileniyor.

İÇİNDEKİLER

Sunuş: <i>Duyuların Hafızası</i> 'nın Yaşamsal Anlamları Üzerine	9
Türkçe Baskısı İçin <i>Duyuların Hafızası</i> Üzerine	19
İlk Baskı İçin Önsöz	23
1. Duyuların Hafızası, Bölüm I: Geçici Olanın İzleri / <i>C. Nadia Seremetakis</i>	31
2. Keşişim: Benjamin, Bloch, Braudel ve Ötesi / <i>C. Nadia Seremetakis</i>	59
3. Duyuların Hafızası, Bölüm II: Dingin Edimler / <i>C. Nadia Seremetakis</i>	64
4. Algının Protezi Olarak Sinema Ekranı: Tarihsel Bir İnceleme / <i>Susan Buck-Morss</i>	95
5. Hareket Halinde: 1930'lar İsveç'inde Beden Mücadelesi / <i>Jonas Frykman</i>	120
6. Eski Yugoslavya ve Körfez Savaşı'ndan Rodney King'e: Kültürel Anestezi Üzerine / <i>Allen Feldman</i>	154
7. "Bilinç" Farkındalık Değildir: "Duyusal Yokluk Müzesine" Girmek / <i>Paul Stoller</i>	186
8. Olası Çıkarımlar / <i>C. Nadia Seremetakis</i>	206

Sunuş: *Duyuların Hafızası'nın* Yaşamsal Anlamları Üzerine

Duyuların Hafızası kitabı benim için çok özel bir tarihe sahip. Sadece kişisel değil parçalı da olsa müşterek bir tarih bu. Kitabın başında yer alan C. Nadia Seremetakis imzalı bölümler Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde uzun yıllar verdiğim Toplumsal Hafıza dersinin önemli okuma parçalarından oldu, derslerdeki tutkulu tartışmalarımızı beslediği kadar öğrenci ödevlerinin de ana eksenini oluşturdu. Ödev, öğrencilerin kendi geçmişlerinden duyusal hafızaları uyandıran, semantik olarak zengin bir “nesne” (canlı ya da cansız bir nesne, bir yer, bir yemek, bir fotoğraf, bir müzik parçası, belirli bir koku, vb.) seçmelerini ve bu nesnenin bugüne getirdiği hafıza üzerine özdüşünümsel bir şekilde yazmalarını istiyordu. Seremetakis'in dediği gibi duyu hafızaları, hâkim kültürel akımlar ve kodlar tarafından kenara itilmiş, saklanmış, yerinden edilmiş, inkâr edilmiş katmanlı müşterek anlamları ortaya çıkarabiliyorsa, bir hafızanın yeneden algılanmasının bugün içindeki hem kişisel hem de toplumsal/politik anlamları neydi, nasıl yeni bir farkındalık yaratıyordu? Dersin verildiği uzun yıllar boyunca çoğalan, birbirinden yaratıcı ve dokunaklı bu ödevler farklı yerelliklerdeki duyu hafızalarına ilişkin çarpıcı kayıtlar düştüler tarihe.

1999 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde işe başladığımda toplumsal hafıza konusunda kafamda birçok soru belirlemeye başlamıştı. Londra'da yüksek lisans yaparken tanıştığım Arjantinli arkadaşımın Plaza de Mayo annelerinin eylemleriyle ilgili anlattıkları benim için yepyeni bir merak ve düşünme alanı açmıştı. Sadece entelektüel bir merak değil, Türkiye'de yaşadığım deneyimlerin, bildiklerimin ve bilmediklerimin sınırında yaşamsal politik soruları getirmişti beraberinde. Zorla kaybedilen yakınlarının bulunması için 1995'ten itibaren İstanbul Galatasaray meydanında her cumartesi öğle vakti toplanan Cumartesi Anneleri 1999'da polis şiddeti nedeniyle eylemlerine bir süre ara vermek zorunda kalmıştı. Plaza de Mayo annelerine gönderme yapan Cumartesi Anneleri eylemi, süregiden şiddet döngüsü içinde farklı bir zaman yaratıyor, etkileyici bir bedensel hatırlamayı ve tanıklığı görünür kılıyordu.

Sosyoloji Bölümü'ne girdikten hemen sonra, 2000 yılında bir konferansa katılmak üzere Buenos Aires'e gittim. Orada toplumsal hafıza alanının önde gelen isimleri olan Andreas Huyssen ve James Young ile tanışmanın yanı sıra önemli bir âna tanıklık etme fırsatım oldu. Eylemlilikleriyle politik bir etki yaratmayı başarmış anneler hareketi, zorla kaybedilmiş çocuklarının cunta tarafından el konulmuş ve cunta ile işbirliği içinde olan üst düzey askerlere ve zengin ailelere evlatlık olarak verilmiş çocuklarını, yani torunlarını aramak için adli tıp makamlarına başvuruyor, çeşitli testler sonucu kimi torunlar bulunuyordu. Tartışmalı bir süreçti bu. Yıllarca anne-babasının yok edilmesinden sorumlu kişileri anne-baba saymış bu çocukların gerçek kimliklerinin ortaya çıkmasının ikinci bir travma yaratığından söz ediliyordu. Buenos Aires'teki konferansın ikinci gününde gerçek kimliğini yeni öğrenmiş genç insanları dinledik. Bu kişilerin arasında yer alan genç bir kadın sürecin kendisi için ne kadar acılı olduğunu anlatmış ve sesi titreyerek yaptığı konuşmasını "haki-

kat iyileştiricidir” diyerek bitirmişti. Bu sözlerin etkisini unutmam mümkün değil. *Duyuların Hafızası* kitabında Allen Feldman’ın dediği gibi, sessizleştirilmiş hakikat fragmanlarını alıp şiddetle örülmüş hâkim bütünlüğün içine katmak değildi mesele; bu fragmanlardaki duyuşal başkalığı yeniden algılanabilir kılmak, hakikatin iyileştirici, canlandırıcı gücünü hissetmenin imkânını aramaktı.

Bu farkındalık toplumsal hafızanın anlamını da değiştiriyordu. Toplumsal hafıza bir depoda saklandığı varsayılan anıları ortaya çıkarmak, dışsallaştırmak değildi. Devlet şiddetiyle pekiştirilen iktidar rejimlerinin sınıfsal yapısı, ırkçılığı, cinsiyetçiliği içinde eşişsizce dağıtılmış, kenara itilmiş, sesi kısılmış, hâkim zamansallık yapısı ve temsilleri içinde gömülmüş başka yer-zamanların ve hafızaların bir-biriyle nasıl yeniden ilişkilenebileceğini, müşterekleşeceğini hayal edebilmektir.

2000’lerin başında Toplumsal Hafıza konusunda bir ders açmaya hazırlanırken bölümden bir arkadaşım, belki işime yarar, diye bana bir makale fotokopisi verdi. C. Nadia Seremetakis’in duyuların hafızasıyla ilgili yazdığı bölümlerden oluşan bir metin. İçinde bol bol Yunanca deyişin ve gündelik hayattan episodların yer aldığı bu metni büyük bir yakınlık hissederek okudum. Daha sonra derslerde de konuştuğumuz gibi, biz de “tatsız” (ánosto) lafını gündelik hayatta ne çok kullanıyorduk. Şu sıralar sık sık dediğimiz gibi, yaşadıklarımız çok tatsız! Türkçe’de de anneler bebeklerine “seni yerim” derdi, çocukların hayatta “pişme”sinden söz edilirdi. Hatta, yazar yurtdışındayken bir kısmını hiç tanımadığı kadınlar tarafından kendisi için hazırlanan nakış işi ve tuğ ile örülmüş elişlerini annesi yıllar sonra dolaptan çıkardığında, bu hediyeleri “beni yokluğumda var etme yollarının temsilleriydi” diye yorumluyor ve bu bölümü, “hediyeleri, karşılık gerektirmiyordu, ‘halali sou’ derlerdi” diye bitiriyordu. A, *helal olsun!* Metindeki bunun gibi başka birçok örnek kültürel bir

yakınlığı çağırıştırıyordu. Ancak kültürel yakınlık, sadece kültürlerin benzerliğini ve bunun ulusal kimliklerin pekişmesiyle birbirinden koparılmasını değil, Seremetakis'in sözleriyle "süregiden içsel ve varoluşsal duyuşsal-tarihsel deneyimler olduğunu" imliyordu. Bu örnekler bir yandan da maddi kültürler ve duyu hafızası arasındaki ilişkiyi canlandırarak tarihsel algımızı sorguluyordu.

Duyuların Hafızası kitabı, özellikle duyuların tarihsel ve toplumsal dönüşümünü irdeleyen, kültürel anestezi kavramını düşündürücü bir şekilde tartışan Susan Buck-Morss ve Allen Feldman'ın metinleri ile birlikte önemli bir teorik ve politik müdahalede bulunuyor. Yayımlandığından bu yana 20 yılı aşkın bir zaman geçmiş. Bugün duyular, duygular ve duygulanımlar üzerine gerçekleştirilmiş farklı disiplinlerden gelen birçok etkileyici çalışmadan söz edebiliriz. Ancak bilgi, pozitif bilimlerin bize önerdiği gibi kronolojik bir zaman içinde yetkinleşmiyor. Hafıza gibi parçalanmış olan bilginin ve bilme biçimlerinin bilme-bilmeme, hatırlama-unutma arasında gidip gelen karmaşık ve eşitsiz maddi dünyalarından söz edebiliriz ancak. Bir metinle kurulan ilişki sadece okumak değilse, metnin yarattığı duyuşsal etkileşimlerin çoğalarak genişleyebileceğini, bugünün bilgileriyle ilişkiye girerek farklı sonuçlar yaratabileceğini hayal edebiliriz. Toplumsal Hafıza dersimizde de böyle oldu. Metinle, metinlerle kurulan duyuşsal etkileşimler gerektiğinde tüketilmeye hazır kuru bilgiler olarak kalmadılar, muhtemelen her bir öğrencinin dağarcığında farklı yerlere ve zamanlara taşındılar. Bu dersin öğrencilerinden Zeynep Demirkol'un şimdi bu kitabı Türkçeye çevirmiş olması, Suna Kafadar'ın ise kitabın editörlüğünü üstlenmesi bunun en heyecan verici örneği.

Çeviri edimi kültürel bir pratik olarak yeniyi yaratıyor aynı zamanda. Şimdiki zaman için hâlâ kıymeti olan metinlere yeni bir dil, yer ve bağlam kazandırarak geçmişle bugün arasında, farklılıkların

içinden geçen başka bir süreklilik oluşturuyor. Gözlerimizi ve dünyayı kaplayan “tozu” aralamaya yardımcı oluyor. Seremetakis şöyle der: “Derlenip bir yere kapatılan bir geçmiş, semantik imkânlardan yoksun bir geçmiştir, çünkü anlamı tamamlanmış, yıpratılmış, tümlenmiş ve tüketilmiştir; yani tarihsel toza dönüştürülmüştür.”

Boğaziçi Üniversitesi'nin son birkaç yıldır içinden geçtiği tahribat sürecini düşünüyorum. Kayyım yönetim tarafından gerçekleştirilen sistematik tahribatı... Görevlerinden alınan dekanları, işlerinden atılan öğretim üyelerini, tepeden inme yapılan atamaları, usulsüz, keyfi uygulamaları, kapatılan öğrenci kulüplerini, tutuklanan öğrencileri... Üniversite ortamının vazgeçilmezi olan karşılıklı iletişimin, birlikte düşünmenin ve yaratmanın ciddi şekilde zarar görmesi duyuşal hafızayı da kötürümleştirişiyor, her yere toz çöküyor. Hâkim olan suskunluğa karşı dört yıldan fazla bir zamandır aralıksız olarak her gün aynı saatte sırtlarını rektörlüğüne dönen akademisyenler bir dinginlik ânı yaratarak yaşamın üzerine çöken toza direniyorlar. “*Dinginlik*; gömülü, göz ardı edilmiş ve unutulmuş olanın, suni teneffüs uygulanmışçasına toplumsal farkındalık yüzeyine fırladığı, tarihsel tozun silkildiğı andır” (Seremetakis).

Duyuların Hafızası gündelik yaşamdan sunduğı canlı örnekler ve şiirsel üslubuyla yeni bir kavramsallaştırmanın önünü açıyor ve düşündürücü öneriler sunuyor. Gündelik yaşamın antropolojisinde duyuların deneyim yapısı ile bilgi yapılarının kesiştiğini iddia ediyor. Modernlik ve Öteki sorularını odağına alarak, özellikle antropoloji alanındaki bir biliş modelini sorunsallaştırıyor. Duyuların Ötekine atfedilmesi, böylece akıl ile duyu, Batı ile Öteki arasında sömürgeciliğin şiddetini taşıyan ikilikler yaratılmasına karşı çıkararak *başkalığı* modernlik içinde aramanın kavramlarını ve yöntemlerini tartışıyor. Seremetakis'e göre duyular gündelik hayatın içinde maddi dünyayla alışverişle şekillenirler. “Beden ile eşya, kişi ile dünya arasında birbi-

rine geçen bir iletişim vardır” (Seremetakis). Duyuların hafızası bu ilişkiel alanda ortaya çıkar. Duyu hafızası ne tümüyle kişiye özel ne de tümüyle neseldir; duysal hafıza dile indirgenemeyecek beden-sel ve maddi dünyada cisimleşen bir performanstır, şiir gibi yeniyi yaratır.

Kitabın bir diğer önemli teorik müdahalesi zamansal rejimle ilgilidir. Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler* kitabında¹, Walter Benjamin’den ödünç alarak kullandığı “içi boş homojen zaman”ın milliyetçiliğin inşasında önemli bir rol oynadığını ileri sürmüştü. Modernliğin kapitalist dinamikleri ve teknolojiyle, zamanın içi farklı deneyimlerden boşaltılıyor ve zaman homojenleştiriliyordu. Anderson’un pek üzerinde durmadığı mesele, zamanın içinin boşaltılmasının sadece medya teknolojilerinin yarattığı eşanlılıkla belirlenmediği, devletin şiddetiyle ayakta tutulan bir iktidar pratiği olduğudur. Modern milliyetçiliğin dayattığı yekpare zaman toplumun ezilen kesimlerini zamanın kıyılarına, çeperlerine iter, hafızalarını geçersizleştirir, deneyimsel zamanın içini zorla boşaltır. Seremetakis’in sorusu bu açıdan elzemdir: Çeperin hakikati nasıl algılanabilir? Başkalığı Öteki’ne atfetmek yerine bizzat modernlik içinde arama yöntemi tam bu noktada anlamlıdır. Modernlik yekpare bir zamansallığa değil farklı zamansallıklardan örölmüş karmaşık ve eşitsiz bir dokuya sahiptir. Bu toplumsal dokunun içinde çevresi kuşatılarak sessizleştirilen ya da yerin altına gömülen farklı bilme/hissetme şekillerinin, bölgesel epistemolojilerin maddi dünyada saklanan hafızalarını canlandırmak bugünü yeniden düşünmek için bir kalkış noktası yaratabilir. Duygu antropolojisinin arkeolojiyle paylaşabileceği bir pratiktir bu.

¹ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, 1993.

Ancak çeperin hakikatini algılamaz kılan birçok etken vardır. Milliyetçiliğın kayıp anlatısı bunlardan biridir. Kayıp değerler, des-tanlar, ülküler, zaferler! Kayıp zamanlara duyulan özlem, nostalji! Seremetakis'in etimolojisini irdelediğı Yunanca *nostalghia* ile İngi-lizcede ve Türkçe dahil birçok dilde kullanılan nostalji sözcükleri arasına koyduğu anlamsal fark bu bakımdan önemlidir. Nostalji geç-mişi dondurup, bugünle ilişkisi olmayan tüketilebilir bütüncül bir nesne haline getirir. *Nostalghia* ise eve dönüşü arzulayan acı dolu bir bedensel/ruhsal yolculuğı imler. Geçmişin tamamlanmamış, üze-rinde uzlaşmamış olduğunu çağırıştırır. O yüzden kaybolup giden, gözden yiten nesnelerin ve müşterek duyusal hafızalarının peşine düşmek milliyetçiliğın mitleşmiş kayıp anlatısından çok farklı olarak bugün içinde etkili tarihsel bir sorgulamaya yol açabilir. Böyle bir hatırlama, Cumartesi Anneleri'nin eylemlerinde olduğu gibi top-lumsal adalet arayışının da önemli bir adımındır.

Kapitalizmle yoğrulan modern milliyetçilikte kayıp anlatılarının hemen yanı başında hızla yükselen tüketim kültürü de duyusal algı-ları birbirinden kopararak özelleştirir. Metalaşan nesnelere hızla bir-birinin yerine geçmekte, çağrışımsal ilişkilenecekler yaratmak yerine düz anlamlar edinmektedir. Kitapta Paul Stoller'ın dediğı gibi mo-dernizmin inancı, yeni olana yönelik heves ve şevktir. Bu hevese dair kendi geçmişimden bir an geliyor aklıma. 6-7 yaşlarında olmalıyım. O sıralarda Türkiye'de gazoz kapaklarının içinden çıkacak otomobil-lerin reklamı yapılmaya başlanmış. Evde içtiğimiz gazozların kapak-larını sıyrıyoruz ve bir tanesinde otomobil resmi gördüğümüzde babamın öncülüğünde küçük kardeşimi de elinden tutup ailece kö-şedeki bakkala koşuyoruz. Otomobil kazandık, diyor babam. Bakkal ise anlayışla ama biraz da küçümsemeyle bakarak, yok, diyor, öyle değil bu işler. Kapakları biriktirmeniz, sonra da çekilişe katılmanız gerek. Utandırıcı bir an! Çocuklar gazoz kapaklarıyla sokakta oyun-

lar oynar, kimileri kapakları biriktirip koleksiyon yapar, kapaklar farklı deneyimsel anlamlar edinirler. Ama sözünü ettiğim anıda, kağıdın içindeki resim duyuların dünyayla ilişkisini askıya alan bir fantezi dünyasını imliyor; grafik bir otomobil temsili düz bir anlam kazanarak varlığı duyusal olarak algılanamayan ama dolaysızca, şimdi sahip olunacak bir “kazanca” dönüşüyor. Bu ânı hatırlamak, bana aile tarihimin olduğu kadar Türkiye’de sonradan çok daha ustalıkla becerilerle çeşitlendirilecek tüketim kültürünün gelişimini düşünmek için de bir imkân sunuyor. Özellikle Doğu-Batı ikiliğinin sömürgeci koşulları içinde modernleşen toplumlar, kendi deneyimlerine hayal edilen bir merkezin gözünden bakmayı kanıksarlar. Garbiyatçılık çalışmamda² ele aldığım bu tarihsel öznellik biçimi, Seremetakis’in sözleriyle “kültürel çeperin kendine dayatabileceği tarihsel hafıza baskılaması”na işaret eder. “Metropolitan modernliğin diğer tüm yersizyönsüzleştirici nüfuzları kadar hızlı, yüzeysel, yoğun ve deneyimsel olarak acı vericidir.”

Tüketim mantığı, Allen Feldman’ın bu kitapta tartıştığı devlet, hukuk ve medya mantıklarıyla birleşerek “tarihsel hafızayı özelleştiren ve dolayısıyla hapseden toplu algısal unutkanlık bölgeleri” oluşturur. Toplumun çeperlerine itilmiş çeşitli kesimlerin yaşadığı şiddet ve acı deneyimleri arasındaki ilişkiler koparılır; deneyimler yalıtılır ve sesleştirilir. Eleştirel güncel sanat buna karşı hafızanın yerle ve dünyayla ilişkisini yeniden düşünmeye çağıran işler üretmektedir. Gülsün Karamustafa’nın 2003 tarihli *Duvar Örüldürken* isimli video işinde farklı askeri darbelerde hüküm giymiş kadınlarla yapılmış söyleşileri görürüz. Bu söyleşilerden birinde, 1971 askeri darbesi sonrası

² Bkz. Meltem Ahıska, *Radyonun Sihirli Kapısı: Garbiyatçılık ve Öznellik*, Metis Yayınları, 2005.

İstanbul Sağmalcılar Cezaevi'nden Adana Cezaevi'ne nakledilen iki siyasi kadın mahkûmdan biri olan Jülide, geldikleri sivil cezaevinde kadın mahkûmların avludaki büyük ağacın gölgesinde yaptıkları ortak kahvaltılara katılmaktan duydukları büyük mutluluğu anlatır. Seremetakis'in vurguladığı gibi müşterekleşen duyuların (*commensality*) en belirgin örneği olan "birlikte yemek yemek" öznel ve nesnel arasında dilin ötesine uzanan çoklu bir hafıza değiş-tokuşu yaratmaktadır. Siyasi ve toplumsal olarak bölünmüş hafızalar ağacın altındaki müşterek gölgede birbirleriyle temas etmeye başlamış gibidir. Ancak cezaevi yönetimi "şehir gerillaları" ile diğer mahkûmlar arasında ortaklaşan yer ve zamanın yaratacağı hafızanın tehlikesini fark etmekte gecikmez, ağacı derhal keser. Jülide'nin sözleriyle ulu ağacın yok edilmesiyle orası artık gerçek bir hapisane olmuştur! Herkes kendi geçmişine ve kaderine, birbirinden koparılarak özelleştirilen duyularına daha da ağır bir şekilde mahkûm edilmiştir.

Bugün dehşet verici savaşlarla, iklim felaketiyle, hukuksuzlaşma ve politik kapatmalarla, kapitalizmin ivme kazanan tahribatlarıyla maddi dünyanın giderek daha fazla aşınmasına tanıklık ediyoruz. Duyu hafızalarının saklanabileceği maddi ortamlar ve ilişkiler harabeleştikçe, maddesizleşen finansal ve dijital "dünyalar" genişledikçe duyu hafızaları daha da büyük bir tehdiye maruz kalıyor. Duyusal hafızanın kaybı bu hafızanın içinde yeşerdiği dünyanın da kaybıdır. 1992'de başlayan Saraybosna kuşatmasını yaşayan bir kişinin sözlere bu açıdan çok çarpıcıdır: "Yılın mevsimlerine ve geleceğe dair her türlü hissimizi kaybettik. Baharın ne zaman bittiğini ve yazın ne zaman başladığını bilmiyorum. Artık sadece iki mevsim var. Bir savaş mevsimi, bir de dünyanın bir yerinde bir barış mevsimi var" (Feldman). Savaşın ortasında mevsimleri algılayan duyular uyuşmuş, bunun yerini hiçbir duyusal uyarana sahip olmayan kısır bir döngü almıştır. Bugün de Filistin'deki soykırımın yol açtığı insani ve